

Prof. zw. dr hab. Maria Kłańska
Emerytka Uniwersytetu Jagiellońskiego

Kraków, dn. 29 maja 2025 r.

**Recenzja w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego dla Pani dr
Katarzyny Chlewickiej**

1. Podstawowe dane Kandydatki

- a. Data uzyskania stopnia doktora: 2005 (Dyplomu nie załączono, stąd mogę podać tylko z taką dokładnością, jak robi to Kandydatka). Doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa.
- b. Nie dotyczy (Nie ma takiej informacji w autoreferacie.)
- c. Przebieg pracy zawodowej:
1998-2009 asystent w Katedrze Filologii Germańskiej Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu
2007-2011 równocześnie: kierownik Niestacjonarnego Studium Filologii Germańskiej UMK w Toruniu
2009-nadal adiunkt w Katedrze Literatury, Kultury i Mediów Niemieckiego Obszaru Językowego (do r. 1019 Katedra Filologii Germańskiej) UMK w Toruniu
2012-2015 równocześnie: adiunkt na Wydziale Nauk Społecznych i Filologicznych Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy.

2. Informacja o obowiązujących przepisach prawa na dzień wszczęcia postępowania habilitacyjnego dr Chlewickiej:

Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dn. 20 lipca 2018 r. (Dz. U. z 2023 r., poz. 742 z późn. zmianami).

Uchwała nr 37 Senatu Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu z dn. 26.09.2023.

3. Informacja o ocenianych osiągnięciach naukowych:

- a. Tytuł głównego osiągnięcia: monografia *Presse als Medium des Kulturtransfers. Das Journal „Thornische Nachrichten von gelehrten Sachen” (1762-1766) im preußisch-polnischen Kulturraum*, Paderborn: Brill/Schöningh 2024, 238 stron.

- b. Dane naukometryczne: sumaryczna punktacja ministerialna: 638 punktów.
Liczba cytowań wg Google Scholar: 9, bez autocytowań: 2.
Informacja o indeksie Hirscha: wg Google Scholar: 2.
Chciałabym zauważyć, że wypadku nauk humanistycznych cytowania pojawiają się raczej już po habilitacji, kiedy międzynarodowe środowisko poznało już danego badacza czy badaczkę.
- c. Informacja o ilości publikacji naukowych: monografie 2, rozdziały w monografiach: 12 po doktoracie, artykuły w czasopismach: 8 po doktoracie (plus 2 przed doktoratem). Brak na razie redakcji monografii, jest jeden artykuł we współautorstwie, nie został jednak załączony.
Autorka wspomina również o swoich tłumaczeniach tekstów naukowych na język polski, podając dwa przykładowe.
- d. Informacja o najważniejszych czasopismach naukowych: Ponieważ Autorka zajęła się w swojej habilitacji historią prasy, sądzę, że najważniejsze są jej publikacje w „Roczniku Historii Prasy Polskiej”, tym bardziej, że są to artykuły w języku polskim, umożliwiające zatem orientację w jej nowatorskiej pracy badawczej wśród badaczy polskich, których obecnie coraz mniej zna język niemiecki. Z czasopism germanistycznych za znane i cenione uważam czasopismo gdańskie „Studia Germanica Gedaniensia”. Autorka opublikowała również 2 artykuły w czasopismach zagranicznych.
Lepszą orientację mam w zagranicznych wydawnictwach humanistycznych i chciałabym zwrócić uwagę, że Autorka ma na swoim koncie artykuły opublikowane w oficynie Langa (w dodatku w języku angielskim), u Vandenhoecka, w LIT oraz w Edition Lumière. Ważna jest też jej ostatnia publikacja, hasło Mizler de Kolof, w tomie *Słownika polskiej krytyki literackiej* (2024).
- e. Autorka była poprzednio kierownikiem dwu zespołów badawczych (IDUB/DEBIUTY 2021 oraz IDUB/MOBILNOŚĆ 2022). W r. 2018 była wykonawczynią prestiżowego grantu IBL.
W latach 2014-2016 brała udział w międzynarodowym projekcie badawczym finansowanym przez Deutsche Forschungsgemeinschaft pt. „The Spectator Press: A Prominent Example of Cultural Heritage in the Construction of European Identity“, co zawocowało nie tylko kilkoma artykułami, ale zapewne również zainteresowaniem Pani dr Chlewińskiej historią prasy, szczególnie XVIII-wiecznej i podjęciem tym samym projektu habilitacyjnego.

Za najważniejsze uważam jej obecne kierownictwo grantu „Leksykon prasy Prus Królewskich”, OPUS NCN, od r. 2021 nadal, do kierowania którym jest, jak widzę z jej monografii habilitacyjnej i artykułów, znakomicie przygotowana.

f. Ocena wskazanego przez Kandydatkę osiągnięcia naukowego

Jako główne osiągnięcie Kandydatka podaje monografię pt. *Presse als Medium des Kulturtransfers. Das Journal „Thornische Nachrichten von gelehrten Sachen” (1762-1766) im preußisch-polnischen Kulturraum*, Paderborn: Brill/Schöningh 2024, 238 stron. Grupa wydawnicza Brill należy wg wykazu ministerialnego do II czyli wyższego poziomu oceny wydawnictw z punktacją 200 pt.

Muszę przyznać, że w pierwszej chwili zirytował mnie tak szeroki tytuł główny, skoro Autorka zajmowała się tylko jednym wychodzącym przez 6 lat czasopismem. Dopiero podtytuł podaje ściśle przedmiot pracy, tak, że osobiście chętnie bym widziała jakiś łącznik między tymi zdaniami, typu „am Beispiel” czy też „anhand”. Muszę jednak przyznać, że Autorka często traktuje swój przedmiot badań komparatystycznie, porównując go w pewnych aspektach także z innymi czasopismami czy to z terenu Korony Polskiej, Prus Królewskich czy Niemiec. Uznaję zatem, choć bez entuzjazmu, zaproponowany przez Autorkę, a przyjęty przez Wydawnictwo tytuł.

Mój entuzjazm natomiast budzi rzetelność badawcza, akrybia filologiczna, szeroka kompetencja w zakresie prasy XVIII w. i samodzielność myśli Pani dr Chlewickiej.

Zlecniodawca domaga się odpowiedzi na pytanie, czy osiągnięcie stanowiące podstawę habilitacji stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny.

Jeżeli „literaturę” potraktujemy tak, jak proponuje to dr Chlewicka, i jak widziano to w w. XVIII, jako piśmiennictwo, to odpowiedź na to pytanie musi być twierdząca. Monografia dr Chlewickiej stanowi istotny wkład w historiografię prasy XVIII-wiecznej, polskiej i niemieckiej, a także w badania nad kulturą Prus Królewskich i ich podwójnym umocowaniem kulturowym w kontekście pruskim i polskim.

Rozprawa dr Chlewickiej jest niewątpliwie także pracą interdyscyplinarną, z historii prasy, historii nauki, historii kultury i nawet historii polityczno-społecznej Prus Królewskich. Jak pisze Autorka monografii, zgodnie z jej niejednorodnym przedmiotem posługiwała się w badaniach różnymi metodami, właściwymi dla danej grupy nauk i jest to z pewnością słuszne podejście. Jeżeli chodzi o literaturę piękną sensu stricto, której przykładów jest w „Thornische Nachrichten...” stosunkowo niewiele, badanie wybranych utworów,

szczególnie poświęconych elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego i Sejmowi Czteroletniemu, widać z analiz dr Chlewickiej jej znakomitą znajomość stylistyki, wersyfikacji i retoryki.

Jak wynika z obszernej bibliografii i komentarzy do nich Pani Chlewickiej, prasa XVII- i XVIII-wieczna Prus Królewskich jest prawie nieprzebadana. Brakuje całościowej bibliografii, większość polskich badaczy prasy od XIX po XXI wiek albo całkowicie ją ignoruje, albo wspomina tylko zdawkowo o kilku czasopismach, zaś monografii doczekały się poza zanalizowanym przez nią czasopismem tylko dwa periodyki. Zapewne głównym powodem jest, że jest to prasa niemieckojęzyczna, a jak sądzą niektórzy autorzy bez głębszej znajomości przedmiotu, miałyby ona nie dotyczyć spraw polskich. Tymczasem, jak wykazuje Pani Chlewicka na przykładzie analizowanego przez nią periodyku recenzyjnego „Thornische Nachrichten von gelehrten Sachen”, redaktorów i czytelników żywo interesowały sprawy polskie, obok regionalnych i ogólnopruskich, jakkolwiek wydawca skarżył się na zbyt małą ilość kontaktów w Koronie, co sprawiło, że tylko 10% recenzji dotyczyło dzieł, które na pewno ukazały się w Koronie.

Ponadto czasopismo, które obrała za przedmiot swojej rozprawy, było w ogóle pierwszym czasopismem recenzyjnym (tj. poświęconym głównie, a co najmniej w 50% recenzjom) na ziemiach polskich. Tym samym jej praca ma ogromną wartość innowacyjną, tym bardziej, że budzi ona zaufanie rzetelnością i samodzielnością Autorki. Jak informuje Pani Chlewicka, Prusy Królewskie, dzięki transferowi kulturowemu z Niemiec i dobrej sytuacji mieszczaństwa w miastach hanzeatyckich jak Gdańsk i Toruń o wiele wcześniej niż pozostałe ziemie polskie rozpoczęły druk periodyków. W XVII w. czasopisma z Prus Królewskich stanowiły aż 80%, a wieku XVIII ciągle jeszcze 30 % produkcji prasowej Rzeczypospolitej. Uważam, że Pani dr Chlewicka jako germanistka i autorka wielu wcześniejszych prac i projektów ma znakomite kompetencje do zajmowania się taką tematyką. Trochę tylko szkoda, że praca jest po niemiecku, bo pewnie większość polskich prasoznawców jej nie przeczyta, ale może Autorka opublikuje jakieś dalsze artykuły z tego zakresu w języku polskim. Natomiast wzorowa niemieczyna pracy i staranne, ładnie opracowane także graficznie wydanie w prestiżowym wydawnictwie niemieckim powinno włączyć ją do międzynarodowego obiegu naukowego. Bardzo również się ucieszyłam z informacji, że razem z małym zespołem dr Chlewicka opracowuje obecnie dzięki grantowi NCN leksykon prasy Prus Królewskich w dwu wersjach językowych, który ma być też dostępny online. Zakładam, że otrzymamy tym samym również sprawdzoną bibliografię tych czasopism.

Układ pracy jest przejrzysty i przekonujący. Razi mnie tylko, podobnie jak w innych pracach tej Autorki, kilkakrotne powtarzanie tych samych podstawowych informacji, np. że Prusy Królewskie czuły swoją odrębność, ale i łączność kulturową zarówno z Prusami Wschodnimi, jaki z Rzeczpospolitą. Sądzę, że to taki rys dydaktyczny, żeby informacja dobrze wryła się w pamięć czytelnika, ale w pracy naukowej chyba zbędny.

Monografia składa się ze wstępu, czterech dużych części, postępujących od ogółu do szczegółu, zakończenia, obszernej bibliografii oraz bardzo przydatnych indeksów. Pierwsza część rozprawy poświęcona została prasie Prus Królewskich na tle ówczesnej prasy niemieckiej i polskiej, tej ostatniej słabo jeszcze rozwiniętej, oraz wątlęmu stanowi badań nad tym przedmiotem. Autorka wykazała, że Prusy Królewskie były obszarem kulturowym na przecięciu rynku prasowego Niemiec i Korony Polskiej, oraz że posiadały świadomość swojej odrębności regionalnej. W drugiej części rozprawy Kandydatka przechodzi do stanowiącego przedmiot jej badań czasopisma recenzyjnego „Thorner Nachrichten von gelehrten Sachen”, charakteryzując dwygodnik pod względem druku i dystrybucji, składu redakcji (recenzje ukazywały się anonimowo, wiadomo jednak, którzy profesorowie toruńskiego Gimnazjum Akademickiego byli zaangażowani w wydawanie czasopisma), korzystanie z wzorców niemieckich, oświeceniowe zasady gruntowności, racjonalności i bezstronności jako podstawę recenzowania oraz wypadki, gdzie tę zasadę obiektywizmu łamano na korzyść ironii czy nawet wyszydzania tekstów słabych, polihistoryczność nauk objętych zainteresowaniami redakcji od astronomii po literaturę piękna, zasadę aktualności i przypadków, kiedy sięgano jednak po źródła starsze, nawet z XVI w., a zdaniem autorów recenzji niesłusznie zapomniane. Interesujące, że niemieckojęzyczni autorzy recenzji znali zazwyczaj, i to dobrze, język polski, gdyż recenzowano źródła niemieckie, polskie i łacińskie.

Rozdział trzeci poświęcony został przykładom grup recenzji, po wprowadzeniu na temat tożsamości regionalnej Prus Królewskich i statystycznym rozkładzie miejsc wydania recenzowanych dzieł. Poszczególne podrozdziały poświęcone zostały tematowi recenzji, jak elekcja króla Stanisława Augusta, której poświęcono cały interesujący podrozdział, ważnym recenzowanym autorom jak np. młody Kant, periodykom gdańskim, elbląskim i królewieckim, gdyż i takie były omawiane, gdańskiemu Towarzystwu Przyrodniczemu, komunikatom o życiu naukowym regionu i znowu w osobnym podrozdziale publikacjom, które ukazywały się w Koronie Polskiej: literaturze pięknej, publicystyce, przekładom z języków obcych, które były bardzo dokładnie omawiane pod względem językowym, czy też periodykom warszawskim XVIII w. Niektóre części tego rozdziału są dla odbiorcy

polskiego szczególnie istotne, natomiast omówienie niektórych periodyków Prus Królewskich, recenzowanych przez toruński dwutygodnik, może być dla czytelnika nieco nużące.

Znacznie bardziej zajmująca jest jako całość część czwarta, poświęcona problematyce gatunkowej uczonych czasopism i recenzji w okresie Oświecenia. Bardzo pouczające są te wiadomości o specyfice czasopism recenzyjnych, procedur postępowania recenzentów i rozwoju gatunku recenzji w połowie XVIII w. od starszego typu, recenzji opisowych, często zawierających obszernie streszczenia omawianych pozycji, zwłaszcza trudno dostępnych, do recenzji oceniających. W „Thornische Nachrichten von gelehrten Sachen” zawierają oba typy recenzji, z przewagą jednak tego nowoczesnego. Pracę zamyka zwięzłe, przejrzyste, przekonujące podsumowanie wraz z zaznaczeniem pożądanego kierunku dalszych badań i bardzo obszerna (ponad 20 stron) bibliografia literatury przedmiotu.

Po całościowej lekturze czytelnik niebędący tak jak ja badaczem prasy, jest nieco zmęczony, ale jest pod wrażeniem ogromnej pracowitości i kompetencji Autorki, która przebiła się przez 6 roczników czasopisma recenzyjnego liczne inne teksty źródłowe oraz dookolne opracowania. Wyrażam radość, że toruńska badaczka ma dość cierpliwości i naukowego zaangażowania, żeby podejmować prace tak potrzebne, a czasochłonne i że jest ona również z w trakcie opracowywania leksykonu prasy Prus Królewskich.

g. Tak, uważam, że Kandydatka wykazuje **istotną aktywność naukową**, zwłaszcza w dziedzinie interesującej jej niemieckojęzycznej prasy Prus Królewskich i innej XVIII-wiecznej, a także już w okresie edycji doktoratu w zakresie literatury kobiet okresu Oświecenia i Romantyzmu, twórczości poety pruskiego Karla Ramlera i mitu króla Prus Fryderyka Wielkiego. Jej 20 artykułów po doktoracie plus dwie książki to spory dorobek badawczy. Nieco umniejsza wagę ilościową tych artykułów/rozdziałów, że aż 5 spośród nich weszło w skład monografii (jeżeli chodzi o artykuły po polsku, to z powodu wyboru języka dostępnego dla nie-germanistów polskich, uważam powtórzenie za walor), co dr Chlewicka lojalnie zaznacza we wstępie. Autorka brała również udział, domyślam się, że aktywny, jakkolwiek tego nie sprecyzowała, w co najmniej 14 konferencjach naukowych, w tym 8 zagranicą. Odbyła też liczne staże badawcze w Niemczech, łącznie prawie sześć miesięcy, głównie jako stypendystka DAAD, gdzie zapewne wiele się nauczyła pod opieką takich profesorów niemieckich jak Inge Stephan (literatura kobiet), a ostatnio Iwan-Michelangelo D'Aprile.

Dr Chewicka jest członkiem prestiżowego Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem XVIII. Myślę zaś, że poza monografiami najlepiej o jej aktywności naukowej świadczy jej udział w 5 grantach, w tym w 3 jako kierownik.

Przeczytałam wszystkich 17 a raczej 16,5 kopii artykułów dr Chlewickiej, gdyż w kopii o Zöllnerze brak tekstu od str. 135. Wszystkie one reprezentują, łącznie z tymi podoktorskimi z lat 2008-2011, wysoki poziom naukowy i akrybię filologiczną. Najbardziej podobały mi się cztery artykuły najnowsze, z lat 2020-2024, również dlatego, że podjęły nową tematykę. Artykuł w języku niemieckim i obszerne hasło w *Słowniku polskiej krytyki literackiej 1764-1918* przybliżają czytelnikowi ważną, a zupełnie w Polsce nieznaną, przynajmniej ja o nim nie słyszałam, postać Saksończyka, Polaka z wyboru, wydawcy Lorenza Christoph'a Mizlera de Kolof, mającego wielkie zasługi dla rozwoju czasopiśmiennictwa w Polsce. Zaś dwa artykuły anglojęzyczne przybliżają czytelnikowi, nie tylko polskiemu, rolę czasopism oświeceniowych typu „Spectatora” i konkretnego przykładu hamburskiego czasopisma moralnego „Die mühsame Bemerckerin”.

Wśród germanistów polskich nie ma wielu badaczy wieku XVIII, tak, że godne uznania jest, że tak inteligentna, samodzielna i kompetentna badaczka zechciała obrać sobie właśnie Oświecenie jako główny przedmiot badań.

Szczególnie chciałabym pochwalić jej opublikowaną w r. 2010 monografię „*Uns ist die Kunst nur ein schöner Zeitvertreib*”... na podstawie rozprawy doktorskiej, poświęconą jednej z zapomnianych, a najwyraźniej ciekawych autorek XVIII-wiecznych, Susanne Bandemer. Ta opublikowana w niemieckim wydawnictwie Der Andere Verlag, licząca 177 stron druku monografia, zwraca uwagę samodzielnością myśli Autorki, jej znakomitą orientacją w literaturze przedmiotu, umiejętnością interpretowania tekstów tej samej pisarki różnymi metodami ze względu na ich gatunek i treść oraz rzetelnością. Jedynym drobnym uchybieniem jest powtarzanie tych samych informacji wstępnych w różnych rozdziałach, co ma miejsce również w rozprawie habilitacyjnej, ale chodzi tylko o krótkie wzmianki, być może powtarzane celowo, żeby czytelnikowi wryły się w pamięć.

W każdym razie jak na wydaną po kilku latach od obrony doktoratu pracę, jest to monografia wyróżniająca się poziomem i bardzo ciekawa dla czytelnika zainteresowanego problematyką kobiet i pisarstwa kobiecego.

h. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzujących naukę Kandydatki

Pani dr Chlewicka jest doświadczonym dydaktykiem, prowadzącym na filologii germańskiej zajęcia z literaturoznawstwa i kulturoznawstwa (także seminaRIA dyplomowe) oraz ze stylistyki i praktycznej nauki języka niemieckiego. Według jej informacji studenci bardzo dobrze oceniają prowadzone przez nią zajęcia.

W latach 2007-2024 (zapewne w autoreferacie jest błąd literowy (a raczej liczbowy, podobny błąd, „2005” zamiast „2025” jest u dołu strony 17) powstało pod jej opieką 57 prac licencjackich, 54 razy była recenzentką prac dyplomowych i wielokrotnie przewodniczącą komisji dyplomowej.

W roku 2010 dr Chlewicka była opiekunką grupy studenckiej na seminarium z programu Erasmus, zaś w r. 2013 brała udział w międzynarodowym grancie edukacyjnym, co dało jej również praktyczna umiejętność występowania o granty.

Kandydatka dokładała również starań, by przez udział w różnych kursach poszerzyć swoje kompetencje edukacyjne, np. w kursie „WZROST – zdalne nauczanie w praktyce”, „Academic Writing”, „English for Academic Purposes” i wielu innych.

Jeżeli chodzi o działalność organizacyjną, należy szczególnie podkreślić kierowanie przez dr Chlewicką w latach 2007-2011 Niestacjonarnym Studium Filologii Germańskiej, co jest jak wiadomo funkcją bardzo wymagającą czasowo i logistycznie.

W r. 2012 Kandydatka była członkiem komisji przystosowującej program studiów na WF UMK do wymogów Krajowych Ram Kwalifikacji.

W roku ubiegłym brała udział w przygotowaniu programu nowego kierunku, lingwistyki stosowanej z językiem niemieckim, który, jak rozumiem z kontekstu, ma wejść w życie w nowym roku akademickim.

Jeżeli chodzi o popularyzację nauki, to Kandydatka wykazuje dużą aktywność przede wszystkim w dwu obszarach. W latach 2016-2023 była przewodniczącą i jurorką Okręgowego Komitetu Olimpiady Języka Niemieckiego. Zaś od r. 2021 jest wiceprzewodniczącą Towarzystwa Polsko-Niemieckiego w Toruniu, które organizuje bardzo dużo ciekawych seminariów mających na celu wspieranie dialogu polsko-niemieckiego. To bardzo ważna praca u podstaw dla dobra środowiska i w kierunku przewycięzania poprzez wzajemne poznawanie kultury, postaw politycznych i innych realiów wzajemnych uprzedzeń polsko-niemieckich.

Podsumowując stwierdzam, że Pani dr Chlewicka jest dydaktykiem zasługującym na udzielenie jej „veniam legendi” i osobą pracującą efektywnie organizacyjnie na rzecz Katedry, Uniwersytetu i rodzinnego miasta.

Reasumując stwierdzam, że Pani dr Katarzyna Chlewicka jest dojrzałą, samodzielną, kompetentną badaczką, aktywną także dydaktycznie i organizacyjnie, podejmującą innowacyjne badania nad prasą Prus Królewskich i doskonale przygotowaną także do innych wyzwań literaturoznawczych.

Biorąc powyższe pod uwagę, bez żadnych wątpliwości wnioskuję o dopuszczenie Kandydatki do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego i wystąpienie do odpowiedniej Rady Dyscypliny o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego.

Maia Kwaśnik
Prof. dr hab. Maria Kwaśnik
ul. Zakątek 7/29
PL-30-076 Kraków